

ŞİİR VE GELENEK ÜZERİNE KONUŞMALAR/bir

Muhsin İlyas SUBAŞI

Konuşturan: **Tayyib Atmaca**

Önünüzde tarihi bir kapı var ve siz bu kapıyı elinizde avuç alanınızı aşan bir usta elinde düğümüş bir açar ile sözün kapısını açtığınızda gelenek ve şiir üzerine döşediğiniz, ruh ve gönül iççiliği ile süslediğiniz şiir otağı nasıl meydana geldi?

Aslında, sorunuzda cevabın da ipuçlarını veriyorsunuz; ‘Tarihi Kapı’, dediğiniz bizim geçmişimizdeki birikimimizdir, daha doğrusu şiir varlığımızı besleyen geleneğimizdir. Şiir, bir insanın iç insiyakıdır, ama onun ortak duyarlılık malzemesi olması, toplumun ruh yapısı ve duygu coğrafyasıyla ilgilidir. Şiiri kendiniz için yazarsanız, sizde kalır, yayılmaz, duyulmaz kabul görmez ve sizinle de edebiyat mezarlığına gömülür gider. Onun sizinle ve sizden sonra da canlı tutacaksınız, insanınızın beklentilerini dikkate alacaksınız. Biz millet olarak kaç bin yıldan beri varsak, gelenek bu sürenin tamamıdır ve bu tarihi derinliğin süzülüp gelen malzemesidir. Hiçbir şair geleneğin kuşatmasının dışında kalamaz. Önce oradan beslenir, sonra onun dışına çıkmaya çalışır. Kendi sesini bulanların tamamı, geleneğin cömert pınarlarından beslenen insanlardır. Şiir, toplumun ortak dili olabiliyorsa kalıyor. Bizim şiirimizi meydana getiren bu dikkat noktalarıdır sanıyorum.

Yanınıza genç bir şair adayı geldi, elinde üç beş tane şiiri var ve günümüz şairlerinin parmak izlerini taşıyan ya da taşımayan şiir eskizlerini size sunarak “ağabey bu şiirlerimi bir bakar mısınız, benden şair olur mu?” dedi. Bu şair adayının yol hazırlığı gönül çantasında neler olmalı?

Şairin ufku şiirdir. Eğer bir şair adayı bunun farkındaysa, mesafe alma şansı olabilir. Bugün böyle bir eğilim görünüyor, ama acelecilik bunu bitiriyor. Günümüzün gençlerinden birçoğu, korkunç bir tuzak olan erken kifayet duygusuna kendilerini hapsederek yola çıkıyorlar ve yazdıklarını şiir sanıyorlar.

Şimdi bu düşüncemiz bir kenarda dursun, sizin söylediğinizi varsayalım, böyle birisi geldiği zaman öncelikle tarzına bakarım, onu tayin ettikten sonra bu tarzın ustalarından kimleri tanıyor, kimleri okumuş, kimleri üstat edinmiş onu sorgularım. Yol hazırlığını bunlarla yapabilmişse, gönül çantasından bekleneni verebileceği umudumu kendisine söylerim. Öncelikle de Türk ve Dünya şiirini çok iyi tanıması gerektiğini hatırlatırım. Şiir duyguların gelişigüzel infilakı değildir. İyi bir kaynaktan beslenebilirse şiir ırmağı arı-duru akar ve kendi yatağını da bulur. Bunları öğütlerim. Çok azına şahit olduğum bir örnek vereyim: 1980’li yıllarda ‘Küçük Dergi’yi çıkarırken bir üniversite öğrencisi, şiirini getirdi. Okudum; ‘bu şiir seni temsil edemez, inanıyorum biraz uğraşırsan daha iyisini yazarsın’, dedim. Delikanlı gitti, sonra başka şiirler getirdi ve yayınlandı. Şimdi edebiyatımızda iyi bir yere sahip. Bir başka ilginç gördüğüm hadise: Bir genç, ziyaretine gittiği Abdurrahim Karakoç’a; “şiirde seni geçeceğim”, demiş. O da, benimle görüşmesini, şiirlerini göstermesini söylemiş. Bana bir tomar şiir gönderdi. Sadece bir şiirine baktım, ciddi teknik kusurlar vardı, onu bildirdim bir daha bana dönmedi bile.

Gelenekle gelecek arasında kurulan köprüden elimizi kolumuzu sallayarak geçebilir miyiz? Bu köprüden geçebilmek için hangi çığrılardan geçmemiz gerekir?

Orası sıratdır, öyle alını kolunu sallayarak geçmek mümkün mü? Çünkü gelenek, geleceğin harman yeridir. Bu bakımdan geleneği bilmeden geleceğe elimizi kolumuzu sallayarak geçemeyiz. Bir şair, ne tür şiir yazarsa yazsın, şiir geçmişimizi bilmiyorsa, kendi geleceğini kurması da mümkün değildir. Çünkü şiir geleneğin ortamından doğar. Bunu derken bazıları yanlış yorumluyorlar, geleneği bilmek, bu geleneği oluşturan malzemeyi aynen kullanmak değildir. Kimseye, ‘Koşma türü şiir yazın’, demiyoruz. Ancak, koşmayı, hatta saguları (ağıtları) okumadan, mersiyeyi, mesneviyi, kasideyi, gazeli, tanımadan, rubaiye kafa yormadan hangi tarzda yazarsanız yazın, bir yere gelir tekrara düşer ve tıkanırınız. Gelenek dediğimiz şey, bunların bütünüdür. Bizi şiire götüren gerçek ana malzemedir bunlar. Genç şair, şiir atlasımızı çok iyi incelemelidir. Genel kabul gören şiirlerin hangi kumaşa sahip olduklarını tanırsa kendi keyfiyet gömleğini biçip dikerek giyebilir.

Günümüzde geleneksel şiirin memelerinden emmeden modern şiir yazılabilir mi?

Yazılamayacağına inanıyorum. Böyle bir beslenme kaynağının dışında durarak yazanlar, kadavra şiir yazarlar. Modern şiir dediğimiz, kelimeleri takla attırmak değildir. Şair cambazlık yapmamalıdır. Bakınız Yunus Emre şiir yazmış, ama halk irfanı onu ilavelerle öylesine besleyip zenginleştirmiş ki,

bugün gerçeğiyle yakıştırılanını ayırmak neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Bu nedir? Halkın gönül dünyasının şiire açıklığının ifadesidir. Gelenek budur işte, şair bunu dikkate alarak yazarsa şiir olur. Değilse, halk tabiriyle havanda su dövmekten öte geçemez. “Garipçiler”, 2. yenciler” denemiş bunu, ama tutturamamışlar. Onların başkaldırdıkları, Yahya Kemal bugün onların topundan dana fazla söz ve itibara sahip değil midir? Halkın sahiplenmesi açısından bakarak söylüyorum, bugün geleneksel şiirin son temsilcilerinden birisi olan Abdurrahim Karakoç’u aşan bir modern çağ şairi var mıdır?

Divan şiirinden, halk şiirine, halk şiirinden günümüz “modern şiiri”ne geçerken karşılaştığımız engelleri nasıl aşmalıyız?

Problem, Divan Şiirinin dilini ve yapısını bilmemekten kaynaklanmaktadır. Halk Şiirini de küçümseme eğilimi günümüz şairlerinin en büyük handikabıdır. Hâlbuki bizim şiirimizin omurgası Halk Şiiridir. Çünkü Divan Şiirinden önce de Halk Şiirimiz vardı. Bu engelleri aşabilmenin yolu da bu şiir yapılarını çok iyi bilmekten geçer. Bizim şairlerimiz, Divan Şiiri ve Halk Şiiri üzerine düşünürken, genelde ciddi bir yanılğı içerisindedirler; Bu şiirleri bilmek onların dilini ve tekniğini kullanmak değildir. O şiirlerin ifade ettiği ruhun ilham gücünü anlayabilmektir. Meseleyi şekle takmamak lazım! Biz de bir diğer önemli geçiş engeli de budur.

Sözlü bir medeniyetin köşe taşlarını oluşturan şiir nasıl oldu da gönül ve ruh ikliminden uzaklaşarak içi boş kelime yığınlarıyla dolu sadece manası yazanın karnında saklı “şiir” şekline dönüştü?

Bu biraz kültür, biraz da bilinçlenme meselesidir. İnsan ne şekilde olursa olsun, kendisini öne çıkarma derdine düşünce, modern tarzın savrukluğuna kapılmaktadır. Aslında günümüz Avrupai Tarz şiiri dediğimiz Modern Şiir gerçek vasıflarıyla yazılabilse, güzel eserler çıkabilir ortaya. Nitekim bunun örnekleri de çoktur. Şiiri sadece ne söylediğini önemsemeyip nasıl söylediğine bakarak yazarsanız, karşınıza işte o zaman sizin dediğiniz kelime yığınıyla karşı karşıya kalırız. Hâlbuki şair, hem ne söylediğinin derdinde, hem de nasıl söylemek istediğinin gayretinde olursa, mesele çözüme götürülebilir. Şiiri tek başına hedef olarak alanlar sözün çemberine hapsolür. Ancak, şiiri hedefi için kaliteli bir vasıta olarak düşünürsek, o zaman hem şiiri, hem de ideali gerçekleştirmiş oluruz. Mesele biraz budur.

Şiir bize neyi anlatır?

Şiir, öncelikle insanı anlatır. Bu meçhul yaratığın duygu deryasından bize bir ince özsuuyu verir. Onu keşfeder, ihya eder, hatta inşa eder. Böyle bir gücüne rağmen, şiir çok şeyi anlatmamalı, şiir hayatın gizli tarafını ifşa ederken de, şairin ideallerini dillendirirken de, onun hayat felsefesine kapı aralarken de ruh disiplini ve duygu estetiği içinde olmalıdır. Bununla birlikte yankısını bulma idealine şair kendisini adanmalıdır. Şair hitap ettiği kişiyle ortak değerler üzerinde birleşebilirse, şiiri hedefine varmış demektir.

Şiirde usta çırak ilişkisi var mıdır?

Olsa güzel olurdu. Yukarıda da buna değindik, bugün böyle bir şey yoktur. Bana şiirini gösterenlerin hemen tamamına yakını eleştiriye tahammül edemeyerek etrafımdan uzaklaşmışlardır. Hâlbuki akıllı insan birikimi olanların tecrübesinden faydalanmayı bilen insandır. Ustaların ömrünü verdiği bir alanda, bildiklerimi, yaşadıklarımı onlarla paylaşmayan bir şair adayı yarın nereye varacaktır? Doğrusu meraka değer bir sorudur bu! Bunu söylerken genç bir şairin yaşayan bir şairi usta olarak görmesi gerekir, demek istemiyoruz. Pekâlâ, vefat etmiş, ama şiiriyle toplumda yer bulmuş şairler de usta olarak seçilebilir. Önemli olan ustaların geçtiği merhaleleri, onun muakkiplerinin anlayabilecek sevide olmasıdır.

Şair kendi üslubunu nasıl oluşturur?

Şair, böyle bir melekeyi yazdıkça kazanır. Bir şairin üslubu, kullandığı malzemeyle ve o malzemeyle kullanış biçimiyle tayin edilir. Üslubunu bulmuş bir şair, altında imzası olmadan da yazdığı şiiriyle kendisini ifşa edebiliyorsa, onun üslubu oluşmuş demektir. Bugün, yeni neslin en büyük sıkıntısı da buradadır sanırım.

Genelde bir üslupsuzluk hâkim gözüküyor. Bazen duyarız; ‘ben böyle yazdım, beni anlayan okusun’, diyenler çıkar. Bu, peşinen kendisini dar bir alana hapsedmekten ve geleceğini tüketmekten başka bir şey değildir. Özellikle belirtelim; şiir sayıklama değildir, Bunun yanında, şairin poetik görüşü neyse onu slogana dökmeden vermede başarılı oldukça ustalığını arttırmış olacaktır.

Şairleri büyüten, yücelten davranışları değil, şiirleridir! Bu, şiirin neyi anlatması gerektiğini de ifade eden bir anahtardır.

Gelenekten habersiz geleceğe şiiri nasıl taşıyoruz?

Taşıyamayız! Bu, kökü kesilmiş çınar gibi bir şeydir. Her türlü etkiye açık demektir ve çabuk yıkılır. Gelenek şiirin öz suyudur. Onu besler, büyütür, etkili hale getirir. Mesele geleneksel tarz ile yenileşme döneminin tarzını birbirine karıştırmadan o, çok ince nüansı koruyarak şiir yazmaya bağlıdır.

Bakın mesela Divan Şiiri geleneğine yaslanan Mehmet Akif ve özellikle Yahya Kemal aruzla yazdıkları halde, bugün modern şiirimiz bunların üstüne çıkamamıştır. Bu, önemli bir dikkat noktasıdır. Şairlerimiz bunun muhasebesini yapmalıdırlar.

Modern ya da günümüz şiiri deyince neyi anlıyoruz?

Aslında 'Modern Şiir' tabiri doğru bir ifade değildir. Günümüz Şiiri, sosyal hafızada yer bulabiliyorsa şiirdir. Bu şansını yakalayamadan, sadece yazanın kendisinde kalıyorsa, bir şey ifade etmeyecektir. Bizim şiir kumaşımızın rengi ve ipliği bizim duygularımızın fırınında pişmeden çıkmaya başladı, bu yüzden de pek fazla itibar görmemektedir. Anlatırlar, Fuzuli Kербela'da bir beyit yazsa, bir hafta sonra İstanbul'da yankısını bulmuş. Hatta Yahya Kemal'in bir şiiri yayımlandığı zaman o şiirin yer aldığı dergi ya da gazete o gün kapışılmış. Bugün böyle bir şansını olan şairimiz var mı? Günümüz şiirinin kıymet-i harbiyesine bu açıdan bakarsak meselenin fotoğrafı daha da netleşir!

Edebiyat dergilerinde şiir "başrol oyuncusu" olarak önyazıdan hemen sonra "cam kenarı"nda yer almasına rağmen neden şiir kitapları basılmıyor, basılsa da satmıyor? Şiir dergilerin ya da okurun "dolgu malzemesi"mi oldu?

Maalesef öyle. Ben çıkan dergilere bakıyorum, gerçekten çokça şiir var, ama bu şiirlerin nefesi çıkmıyor; toplumda yankısını bulamıyor. Bugün okuyucu şiirini beğendiği bir şairi maalesef takip derdinde değil. Geçmişte bu vardı, Mesela Yahya Kemal'in bir takip kitlesi vardı, Necip Fazıl'ın vardı, Nazım Hikmet'in vardı. Bu nesil onlarla birlikte sahnedeki çekildi. Aslında bu, doğrudan şiirin niteliğiyle ilgili mesele de değildir. Bütünüyle şiirimizi ve şairlerimizi suçlamayalım; toplumdaki değişim, uğradığı korkunç kültürel erozyon ortamı bu hale getirdi. Konfor şiirin düşmanıdır. Şimdi lüks evlere taşındık, şehirleri büyüttük, köy hayatını söndürdük, dolayısıyla bizim step kültürümüzün köylere sığınan duygularını tahrip edildi.

Şiir kitaplarının da hikâye, deneme ve roman kitapları gibi çok okunması için özellikle Milli Eğitim Bakanlığının öncülüğünde edebiyat öğretmenlerinin öğrencilerine şiir ezberletmeleri ve şiir kitapları önermeleri şiiri ve şiir kitaplarına açılan kapıyı aralar mı?

Sağlıklı bir organizasyon olursa elbette olabilir. Ne var ki, bugünkü haliyle belki daha da berbat eder diye korkuyorum? Bizim edebiyat öğretmenlerimiz çoğu kere doğrudan şiire değil, şaire bakıyor. Kendine göre beğendiği birkaç şairi var, onları ön plana getiriyorlar. Bu da ister istemez şiir alanını daraltmaktadır. Önce bu konuda edebiyat öğretmenlerini bilinçlendirmek gerektiğini düşünüyorum. Bakınız mesela, benim "Sevdakar" isimli kitabımı Milli Eğitim Bakanlığı Bastı, bu kitap Milli Eğitim yayınevlerinde vitrine çıktı ve basıldığı yıllarda 8 bin adet sattı. Bakanlık kitap yayını durduğu için devamı olmadı, eğer yayınına devam etselerdi 20 bin adet basılması kararı alınmıştı, bu kitap o rakama ulaşacaktı. Bu, şiir ve şairi için önemli bir olaydır elbette.

Osmanlı Padişahlarının kahir ekseriyeti şiir ya da bir güzel sanatla ilgilendiğinden bir ince ruha sahiptiler. Bundan dolayı içinde yaşamış olduğumuz yüzyıldan önce yaşamış şairler şiirleriyle hâlâ yaşamaya devam ediyorlar. Bu hususta gerek devleti yönetenler gerekse şehir emirlerine reçete olacak düşünceleriniz nelerdir?

Padişahların ya da diğer devlet yöneticilerinin iktidar olma, iktidarda kalma ya da kaybetme kaygıları yoktu. Dolayısıyla telaş olmayınca entelektüel tercihler öne çıkabiliyordu. Onlar şaire de sahip çıkabiliyorlardı. Toplum hayatı telaşının rüzgârına da kapılmıyordu. Sade ve sakin bir ortam şiiri besleyen ana malzemedir. Geçmiş yüzyılın şairleri bu imkânı çok iyi kullandılar. Günümüzde öyle değil, hemen hepimizin hayatın zaruretleri içerisinde sağa sola savrulup gidiyoruz. Dolayısıyla bedii zevk ve heyecanları şehirleşme dediğimiz bir bela maalesef katletti. Bakınız bu hemen her şehirde vardır; adamlar sanat ve kültür adına 3, sınıf, 5. Sınıf şair ve yazarları çağırıp ağırılıyorlar, telif ödüyorlar, kendi şehirlerini besleyen değerlerin farkında bile değiller. Bir Belediye Başkanıyla bu meseleleri konuşurken çok önemli gördüğüm bir itirafta bulundu: "Efendim, ben teknik eğitim gördüm, mühendisim. Belediye Başkanı olduktan sonra şunu fark ettim, bu tür yerlerde görev alanlar, mutlaka tarih ve edebiyatı çok iyi okumalı ve özümsemelidir. Bu eksikliğimizi gidermedikçe sağlıklı hizmet vermemiz mümkün değildir!" Türkiye'de böyle düşünen kaç yönetici bulursunuz? Bence reçete bu Belediye Başkanının itirafında gizlidir.